

SITUATIONEN I DEN FRANSKE BOGKUNST

AF CHR. RIMESTAD

Efter 1930 er der i Frankrig ikke udsendt saa mange illustrerede værker som i de foregaaende aar, skriver Dr. phil. Chr. Rimestad, men til trods for kursfaldet kan man dog endnu erhverve illustrerede værker til jævne priser.

Inflationen i Frankrig efter Krigen fremkaldte en overdaadig Blomstring af „Luksustryk“. Ganske det samme var Tilfældet i Tyskland, hvor det i Aarene 1919—24 vrimlede med illustrerede Bøger i smaa og nummererede Oplag (Bøger som gennemgaaende nu paa Auktionerne i Berlin sælges for en Brøkdelt af den oprindelige Pris). I begge de to store Byer er denne særlige Art Litteratur standset, den svære Krise har gjort det af med Forlæggernes Lyst til at fortsætte.

Det skal hvad Frankrig angaar ikke tages helt bogstaveligt. Der udkommer i Paris stadig fine illustrerede Bøger, men Antallet er minimalt i Forhold til, hvad der saa Lyset blot for nogle faa Aar siden. Krisetidens Begyndelse kan sættes til Aaret 1930. I de Aar, der siden da er forløbet, er denne Litteratur taget af ustandseligt. De Bøger, der kommer, er Efternølere, der længe havde været forberedt, men ingen Pariserforlægger har evnet at tage Initiativet til et nyt stort og kostbart Værk. Betegnende er det, at *Vollard's Degas*, der sammen med Værkerne om *Cézanne* og *Renoir* skulde danne den moderne franske Kunstillitteraturs stateligste Triptyk, endnu ikke har set Lyset, skønt den har været bebudet gennem en anselig Aarrække.

Det er kun meget faa af de halvthundrede Forlæggere, der saa at sige helt og holdent havde hellet sig den illustrerede Bogkunst, som har kunnet fortsætte. Og ikke alene har de indstillet Virksomheden, men de har maattet overlade Restbeholdningerne af deres Arbejder til Boghandlere, der har gjort sig det til Specialitet at opkøbe Luksustryk, som de saa kan udbyde til Priser, der ligger tre-fire-fem Gange under de oprindelige.

Selv for danske Købere kan dette nye Prisniveau blive en Opmuntring til at erhverve nogle af disse med Rette saa beundrede Bøger. Da Francen er steget til det dobbelte, har det forandrede Niveau altsaa kun Interesse, naar Nedsættelsen udgør mere end Halvdelen af det oprindelige Beløb. Det gælder en Række Værker, hvoraf flere har stor, enkelte endog meget stor,

Værdi. Men selv om man for mange andre kommer til at betale Udgivelsesprisen, er man dog heldigt stillet. Under et Ophold i Paris vil man paa alle andre Punkter haardt mærke Kronens dybe Fald: Hotellerne, Restaurationerne, Teatrene, Magasinerne — overalt kommer man til at betale nøjagtigt det dobbelte, et otte Dages Ophold koster nu det samme som tidligere et fjorten Dages. Kun de smukke Bøger — i hvert Fald en svær Mængde af dem — kan man erhverve til samme Pris eller til ringere Pris end før Faldet.

Naturligvis er der flere Hundrede af de Tusinder, der er udkommet imellem 1918 og 1930 (tolv fede Aar, hvis Mage vi i vor Levetid neppe kommer til at opleve), som forlængst er udsolgte og en hel Del af dem har ikke blot bevaret Prisen, men er steget stærkt. Af Bøgerne før 1918 (da Luksusbogen gennemgaaende stod paa et lavt Trin og kun kunde fængsle et velhavende Bourgeois med middelmaadig eller daarlig Smag, men ikke kræsne Kunstelskere) er det næsten kun *Vollard's* som ikke blot har holdt Prisen, men er steget mægtigt. Højest vurderet af dem alle er de Bind, som den fremragende Maler *Bonnard*, en af de ti, der vil blive staaende som de egentlige Repræsentanter for en hel Epokes Kunst, har illustreret med sine skønne Litografier: *Parallèlement* af *Verlaine* og *Daphnis og Cloë* af den gamle græske Digter *Longus*. Disse Bøger koster stadigvæk, tiltrods for Krisen, mellem 10,000 og 25,000 fr. skønt Udgivelsesprisen kun laa mellem 200 og 300 fr. Ogsaa hans andre Værker, og først og fremmest *Rodins Le Jardin des Supplices* (*Mirbeaus Roman*) har mangedoblet deres Pris.

Blandt de senere Værker, indenfor det Tidsrum af 12 Aar, vi angav, er det ubetinget *Segonzacs* Værker, alle illustrerede Krigsbøger, som har Têten. Han anses for en af det moderne Frankrigs betydeligste Malere, hans Farver har som hans Linjer en Voldsomhed, en Fyrighed, en Intensitet, som stiller ham i skarp Modsætning til alle de rent formalistiske Begavelser af den Skole, som hos os *Lundstrøm* er den typiske Repræsentant for. Og-

saa som Aquarellist og Tegner er han lutter Nerve, og derfor kan de Bøger, han har illustreret, i Særdeleshed *Roland Dorgèlès'*, kommet frem i allerførste Række.

Af Segonzacs for almindelige Bogsamlere let overkommelige Bøger skal vi nævne hans Bidrag til Flauberts samlede Værker, som udkom paa *Librairie de France* for en halv Snes Aar siden. Skønt *La Prades Madame Bovary* er et vellykket Værk og maa anses i hvert Fald for den mest poetiske af de Fortolkninger, som Flauberts Roman har oplevet, og tiltrods for at *Naudins Bouvard og Pécuchet* er et Værk med skarp Karakteristik (mindre outreret end Daumiers, men med noget af den samme festlige Galgenhumor), saa maa man dog give Segonzac Førsteprisen. Hans *Éducation Sentimentals* er et Mestervæk, hvor baade Tegningerne og Akvarellerne er Vidnesbyrd om dette Temperament, der er Drivkraften i al hans Kunst. Man kan vistnok stadig, som man kunde i sin Tid, faa dette rige og dybe Værk uden at tage alle Bindene, af hvilke flere er mislykkede. Kun de tre, vi har nævnt, har virkelig Interesse, og vi vil tilføje, at Papiret, naar man ikke er saa heldig at faa et Eksemplar paa Lafuma, er tilfredsstillende. I hvilken Grad et af Segonzacs Arbejder, der kun er

Farvelagt Tegning af Chas. Laborde til Colette's „L'ingenuë libertine“.

fremkommet i begrænsede Oplag, er steget, fremgaar eklatant af Forholdet med den Samling Tegninger af Isodora Duncan, han offentliggjorde før Krigen. Den kostede 7 fr., men staar nu i 400.

Hvis man samler uden nogensomhelst Tanke paa, hvad disse Bøger siden vil kunne indbringe, udelukkende følgende sin egen Smag, vil det ikke altid vise sig, at det just er de Bøger, man har valgt, som er blevet gode Aktiver. Der er, blandt Publikums Favoritter, dels de Kunstnere, som arbejder for at tilfredsstille et artistisk uudviklet Bourgeois sentimentale eller lascive Instinkter. Det gælder saaledes Illustrationer som Lobel-Riche og Chimot — ingenlunde udygtige Kunstnere, men utilfredsstillende for et udviklet Publikum, fordi deres hele aandelige Habitus saa ganske er Gennemsnittets. Det, de laver, er nøjagtigt det, som Majoriteten af velhavende Overklasse-mennesker finder smukt eller pikant, behageligt nervepirrende, — der er intet hos dem, der gør et egentligt kunstnerisk Indtryk, alt er lagt an paa direkte at behage de sensuelle Instinkter. Deres Bøger er vist alle udsolgte og kan kun faas antikvarisk til delvis endog meget høje Priser.

Helt anderledes stiller Forholdet sig ved en Kunstner som *Laboureur*. Ogsaa han er meget søgt, og Flertallet af hans Arbejder er udsolgt. Han er ganske utvivlsomt en sand Kunstner, men en af dem hvor Trangen til Stil har kvalt al umiddelbar Menneskelighed. Han er forfinet, men af en Forfinelse der er yderligt maniereret. Man vægrer sig ved at tro, at et større Publikum spontant skulde kunne goutere en saadan Kunst, hvor Viljen til Stil tilsidesætter Hensyn til Natur. Han har Ynde, men det er altid en perverteret Ynde, som virker ved Overdrivelser, der noget ensformigt gentager sig fra det ene Værk til det andet.

Lobel-Riche og Chimot paa den ene Side,

Træsnit af Daragnès til „L'Etoile Matutine“ af P. Mac Orlan.

Laboureur paa den anden, danner *Yderpunkterne* i den moderne franske Illustrationskunst. Det er Vulgariteter, og det er Raffinementet sat i System.

Mellem disse Yderpunkter ligger den Kunst, som forekommer mig den bedste, fordi den tager ligesaa meget Hensyn til det menneskelige som det kunstneriske — og jeg skal nu fortælle lidt om, hvordan det er gaaet de fire, som man med god Grund kan kalde ikke blot den franske men den europæiske Illustrationskunsts Fyrster, Virtuoser, der dog ikke endnu af deres Kunnen nogensinde er blevet forledet til at tilsidesætte Kravene til Studium og Oplevelse af Virkeligheden. Disse fire er *Daragnès*, *Chas-Laborde*, *Dignimont* og *Carlègle* — og til disse fire store Kunstnere, der har det mægtige Fortrin, at de synes En stadig-bedre, jo mere fortrolig man bliver med dem, kunde man nu være meget tilbøjelig til at knytte en femte: *Charles-Martin*, hvis tidligste Arbejder var ligesaa manerede som *Laboueurs*, men som nu har kastet Manéren over Bord og i sine sidste Værker, navnlig den extraordinært glimrende *La Fontaine* (*Les Contes*, udgivet i to Bind 1930 paa Librairie de Frances Forlag), har aabenbaret sig som en Mester, der forener Sansen for Stil med Sansen for Liv.

Af de fire ovennævnte er *Carlègle* den ældste. Hans Værker ligner alle hverandre, han har aldrig sat sig nogen anden Opgave end at forherlige Kvinden, men han viser her en udtømmelig Opfindsomhed, og det er ikke formeget sagt, at han

Tegning af Dignimont til Colette's „La Vagabonde“.

forekommer mange kunstnerisk kultiverede Franskmænd den stærkeste og gratiøseste Fornyer af en ældgammel fransk Forkærlighed. Som et Bevis paa hvor elsket han er, skal vi nævne, at i den Serie *Les Artistes du Livre*, som begyndtes for en fem-seks Aar siden, og som han kom til at indlede, er Bindet om ham nu tidoblet i Pris! 400 i Stedet for 40 fr., en Stigning der langt overgaar den, der er bleven noget andet af de hidtil udkomne 22 Bind tildel. Næsten alle *Carlègles* Bøger er udsolgt, men man kan dog faa et Par: *La plus belle fille du monde*, et prisbilligt Album, der paa udmærket Papir reproducerer en Række af de Tegninger i *La Vie Parisienne*, der lagde Grunden til hans Berømmelse. Endvidere den kendte provençalske Roman af *Escholier Cantegril*, som han har illustreret med Akvareller.

Denne sidste Bog findes (til nedsat Pris) i *Rombaldi's* Katalog. Rombaldi har skabt sig en ganske speciel Stilling i Pariserboghandelen: han handler kun med Værker, som han har opkøbt og kan udbyde til en langt billigere Pris end den oprindelige. Hans Katalog, som stadig fornyes, svulmer mere og mere op, det er nu en hel Bog, og det rummer adskillige Tusinde Bind.

Hvad man paa Forhaand vilde have anset for utænkeligt er sket. Selv saa højt ansete Forlag som *Mornay* og *La Cité des Livres* har overgivet sig til Rombaldi. Mange af Mornays mest kendte Bind i den berømte Serie *Les Beaux Livres* er udsolgt, men en Række (vistnok alt) af de udsolgte har Mornay overtaget og sælger til en Pris, der ligger gennemsnitligt 25—30 % under den oprindelige. Vi vil blot pege paa et Par af de mest fremragende: *Falké's Les Civilisés* (Farrère), *Edelmans Valentine Pacquault* (Chéreau), sammes *Journal d'une femme de chambre* (Mirbeau). Mornays Serie er Foregangsserien for flere andre i samme Format og Udstyrelse. *Jonquières Le beau roman* (der rummer mange helt vellykkede Ting), og den belgiske *Les Gloires littéraires*, der har bragt de bedste Pariserkunstnere Arbejde, som de har udført til fuld Tilfredshed for Bogelskerne (denne Serie koster kun det halve af de franske). Derimod vil vi advare vort Publikum mod *Cyrals* Serie, der har gjort stor Lykke, fordi det middelmaadige eller helt tarvelige altid er sikker paa taknemmelige Købere.

Hvad de to højt talentfulde Kunstnere *Chas-Laborde* og *Dignimont* angaar, findes der af den

Tegning af Dunoyer de Segonzac.

førstnævnte kun lidet i Rombaldi's Katalog — men dog et af hans store Værker Albumet om *Berlin* med tyve farvelagte Raderinger. Det er Pendanten til Værkerne om Paris og London, og i disse Arbejder faar Laborde rig Lejlighed til at vise sin Iagttagelsessans Skarphed og sin Evne til at give med en fænomenal Sikkerhed det centrale i et menneskeligt Fysiognomi — flere af disse Raderinger rummer hver et halvt Hundrede Figurer. Dette Værk er nedsat fra 2000 til 600 fr., noget mindre er Nedsættelsen for et andet udmærket Værk af Laborde (udkommet hos Mornay): *La jeune fille Raton* (af Fleuret), hvor Kobberne i Farve er gjort efter hans Akvareller, her drejer det sig om 400 i Stedet for 600.

Dignimont kan man derimod faa en Række Værker af til stærkt nedsat Pris, og vel at mærke Værker, der hører til hans bedste. Der er hans *Amants et Voleurs* (Tristan Bernard) med store Helsidesraderinger i Farve og saa en *suite en noir* af hver Radering (300 fr. i Stedet for 550 fr.). Der er endvidere hans *Marthe* (Huysmans) med Træsnit i Farve (150 fr. for 400), hans *Bob et Bobette s'amuseret*, *Jésus la Caille*, *Les Innocents* (alle Hazan) med Raderinger i Farve (Romaner af Carco). Disse sidste tre Værker faas samlet til halv Pris (300 for

600 fr.), skønt de hører til det stærkeste *Dignimont* har præsteret, fulde af Saft og Kraft som de er, prægede af saa personligt et Syn, at man umuligt vil kunne forveksle dem med nogetsomhelst andet.

Der er endelig den højt ansete *Daragnès*, der ikke blot er Kunstner, men ogsaa Bogtrykker, og fra hans Presse er udgaaet en Række af de kosteligste Værker, der er frembragt i vor Tid. De fleste er kun fremstillet i lille Oplag (gennemsnitligt 100 Exemplarer) og kostbare (flere Tusinde fr.). I Rombaldi's Katalog findes der kun nogle faa Arbejder af ham, men Nedsættelsen for hans *Intermezzo* (Giraudoux) med 10 Raderinger (Bogen er kun fremstillet i 100 Ex.) er stor: 350 for 750 fr.

Jeg har kun kunnet omtale her nogle faa af de mange Kunstnere, som har været med til at give den moderne illustrerede franske Bog den Værdi, der er saa stor, at man ikke siden det 18de Aarhundrede har set Mage til Blomstring af fin og stærk Kunst. Der er dog fem andre, der afgjort burde omtales, ogsaa fordi der nu gives det danske Publikum Lejlighed til at erhverve Værker af dem til rimelige Priser: *de Breton*, *Edy Legrand*, *Boullaire*, *Drouart*, *Verteés*.

Men ogsaa udenfor den illustrerede Bogs Omraade er der et Gebet, hvor Frankrig har præsteret noget i høj Grad anerkendelsesværdigt: Bogen, hvor Papir og Typografi er saa gode, at man er sikker paa, at disse Udgaver vil blive overgivet til de kommende Aarhundreder. Ogsaa de bedste af disse Serier (der selv nu kan købes til stærkt nedsatte Priser) skal vi pege paa, thi den, der køber dem, erhverver sig et Udvalg af den bedste moderne franske Litteratur i Udgaver, som Møl og Rust ikke skal fortære.

Illustration af Dignimont til „Boule de suif“.